

Svatá Viborada – patronka bibliofilů

Gustav Erhart

Od nepaměti se v dějinách naší civilizace udržuje obdiv a respekt k výjimečným osobnostem, jejichž neobyčejně příkladný život poskytoval běžnému člověku nejen morální vzor, ale často vzbuzoval i hluboký obdiv a kultovní úctu, spojenou s prosbou o pomoc či přímluvu také ve sféře nadpozemské. Lidé věřili, že právě tito jedinci, světci či světice obdařeni často divotvornými schopnostmi a zvláštní duchovní silou, budou vyslyšeni u nebeských mocností snáze než oni a jejich ochrana se tak příznivě odrazí v případě toho, který je o pomoc požádal.

Tyto uctívané prostředníky mezi zemí a nebem pak braly za své i nejrůznější řemeslné cechy, obchodníci, lékaři, válečníci a mnohé další profese, s přihlídnutím k tomu, jaký obor byl vzývanému patronovi nejbližší. Postupem času je takto potvrdila a kanonizovala i sama církev; prověřila, postupem času uznala jejich zásluhy a přiznala jim také pro ně charakteristické atributy, které dodnes pomáhají věřícím i nevěřícím rozeznat je na uměleckých dílech. Zejména na obrazech nebo sochách, bez vedlejšího vysvětlujícího popisu. Tak například orodovnicí za zrakově postižené je svatá Otýlie, slepá knížecí dcera s očima na stříbrném tácu, ochráncem a pomocníkem hasičů a všech, kteří mají co do činění s ohněm je v řece Emži utopený svatý Florian, zobrazovaný s vědrem vody, nebo legendární průvodce cestovatelů a řidičů svatý Kryštof, s poutnickou holí a malým Ježíškem na rameni, kterého přenáší přes rozvodněnou řeku...

Je nabíledni, že ani milovníci knih nemohli zůstat bez svého nebeského patrona, kterým se stala (vedle všeobecně uznávaného apoštola sv. Jana Evangelisty) také svatá Viborada. Řeholnice ze St. Gallen, jednoho z nejproslulejších benediktinských opatství celé Evropy, nacházejícího se dodnes ve stejnojmenném kantonu severovýchodního Švýcarska. Narodila se nejpravděpodobněji v roce 880 na panském sídle bohaté švábské šlechtické rodiny usedlé v Klingnau (kanton Aargau) a už od raného dětství, ač zahrnována vším možným přepychem, toužila po životě v ústraní, provázeném soustředěnou meditací a hluboce prožívanou modlitbou. Záhy se u ní projeví i vlohy léčitelské, a tak, spolu s bratrem Hittem ještě za života rodičů, proměnila rodný dům v jakýsi domácí špitál a vyhledávané útočiště strádajících. Hitto se sestrou podnikl někdy v roce 906 také náročnou pouť do Říma, a tato cesta vedla k jeho rozhodnutí stát se mnichem a usadit se ve zmíněném klášteře St. Gallen. Viborada (nebo také, dle místní alemanské hornoněmčiny, Wiberat) se po čase vydala za ním a pracovala nadšeně v tamním skriptoriu a knihařské dílně, kde se probudila a natrvalo jí již zůstala láska ke vzácným manuskriptům, iluminacím, pergamenovým svitkům a originálně zdobeným vazbám knižních kodexů.

Velmi pravděpodobně zde byla inspirována pracemi umělecky všestranně nadaného irského mnicha Tutila (850–915, později rovněž kanonizovaného), známého mimo jiné z dodnes zachovaných jedinečných řezeb ve slonovině pro ochranné desky na tzv. *Evangelium longum* z roku 894, s mýtickými výjevy, zachycujícími spolupráci sv. Galla (Havla) s lesním medvědem na stavbě tamního chrámu. I v tomto prostředí zůstala budoucí světice nadále vyhledávanou léčitelkou a rádkyní v mezních životních situacích mnoha trpících návštěvníků, kdy se nejednou projevil také její obdivuhodný dar divinace – věštění a zření do dosud neznámé

budoucnosti. Tradice hovoří o setkání s mladičkým studentem Oldřichem, hrabětem z Augsburgu (890–973), kterému bez zaváhání předpověděla dosažení biskupského stolce. Právě on, po mnoha letech uplynulých od setkání, požádal roku 966 děkana tohoto kláštera, Ekkeharda I. (910–973), aby sepsal životní příběh a skutky této mimořádné ženy. Stalo se, a právě tento záznam později posloužil jako hlavní podklad pro její svatořečení či některé další novější, hagiograficky pojaté práce.

Viborada přes všechny tyto úspěchy a sympatie širokého okolí toužila stále více po životě vpravdě asketickém; po maximálním odloučení od profánního světa. Tato snaha vyvrcholila po jisté, dnes již jen těžko upřesnitelné insinuaci, v jejímž důsledku se musela dokonce podrobit v Kostnici očistnému ordálu neboli „božímu soudu“. Rozhodla se (příznejme si: dnes už k téměř nepochopitelnému kroku) stát se tzv. inklúzou, tedy celoživotní asketkou, dobrovolně „uvězněnou“, recte zazděnou, v maličké světnici, přiléhající ke zdi tamního kostela svatého Jiří. Takto, od roku 912, Viborada prožila několik „zkušebních“ let a teprve v roce 916 dal oficiální souhlas, potvrzený zvláštním obřadem, i kostnický biskup a opat kláštera St. Gallen Salomon III. (860–920).

Následovalo devět let v obdobné klauzuře, tentokrát při kostele sv. Magnuse z Füssenu v areálu kláštera St. Gallen, kdy se ještě více prohloubila její duchovní koncentrace a schopnost nahlížet události budoucí. V jednom jasozřivém snu spatřila masy maďarských nájezdníků, kteří, táhnouce již od prvních let 10. století západní Evropou, přepadnou a zcela zničí i tento vzácný stavební komplex a ji samotnou, po vyvlečení z její „skryše“ brutálně zavraždí. Hrůzná vidina této obdivuhodné panny naštěstí zapůsobila na mnichy z jejího okolí natolik, že zavčas přemístili všechny cennosti, a především nenahraditelné rukopisy, pod ochranu benediktinského konventu v Reichenau, nacházejícího se na nedalekém ostrově uprostřed Bodamského jezera. Vedle jiných se tak zachránil i *Codex Sangallensis* z roku 720 – nejstarší dochovaný spis napsaný v němčině, a také nejstarší známý kancionál na světě, sepsaný v St. Gallen roku 920.

Z dochovaných zpráv je dále patrné, že sama světice, věrna svému nezrušitelnému slibu „stabilitas loci“, neopustit nikdy své jednou vyvolené místo, ovšem odejít odmítla, a to i přes naléhání samotného opata Engilberta II. (†934). Poté, co všichni ostatní ohrožení cenobité se zavčas stačili uchýlit do bezpečí, setrvala na něm, a to až do chvíle, kdy opravdu došlo k ataku jednou z těchto divokých hord a celý klášterní objekt byl zplundrován. Tehdy, 1. května 926, některý z pohanských ozbrojenců také prolomil střešní krytinu, pod kterou se nacházelo její refugium a smrtelně ji zranil úderem pastýřské sekery na dlouhé násadě, známé jako fokus.

Pohřbena byla v blízkosti místa své kruté smrti a její bratr Hitto byl pověřen aby, spolu s druhou svou rodnou sestrou Willitrudou, pečoval o její hrob, který se záhy stal vyhledávaným poutním místem. Zejména poté, co byla roku 1047 papežem Klementem II. oficiálně prohlášena (jako první žena v historii kanonizačního procesu) za svatou mučednici.

Viborada, „patrona bibliophilorum“, je dodnes zobrazována v černém rouchu sester benediktinek, s knihou pod paží a halapartnou (z ikonografického hlediska chybně) v ruce, dle prvního jejího „portréту“, nalezeného v jednom ze spisů překladatele a písaře Friedricha Colnera z Hersfeldu, který působil v St. Gallen v letech 1430–1436.

Sancti orant pro nobis, svatí se modlí za nás, učí katolická církev, a tak i dnešní bibliofilové snad mohou doufat, že díky přimluvám této dávné ochránkyně a milovnice knih bude i jim nadále dopřáno věnovat se v klidu své pěkné zálibě.

Autor je básník, publicista a člen Spolku českých bibliofilů.

Text byl původně publikován ve Tvaru, obtýdeníku živé literatury.